

УЧИТЕЛИТЕ ЗА МЕТОДИТЕ НА ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРИ ОРИЕНТИРАНЕ НА ДЕТЕТО В СВЕТА

Петя Конакчиева

Повишените изисквания към общественото предучилищно образование намират отражение както в съществените изменения в подбора и структурирането на програмното съдържание, така и в стремежа за усъвършенстване формите, методите и средствата, чрез които се осигурява ориентирането на детето в заобикалящата го среда.

Методите за ориентиране в света са система за мотивирано ценно насочено взаимодействие, което се характеризира с инициатива в образователните функции. Чрез тях се създават възможности за разгръщане на детската практико-познавателна и преобразуваща дейност, в хода на която се усъвършенстват познавателни, социални, двигателни и естетически способности.

Проблемът за методите на педагогическо взаимодействие е особено актуален за педагогиката на взаимодействие "дете - среда". Ето защо интерес представлява мнението на учителите за методите, използвани при ориентирането на детето в света.

Направеното проучване има за **цели:**

1. Установяване на факторите, с които педагозите реално се съоб-

разяват при избора на един или друг метод на педагогическо взаимодействие при ориентиране в света.

2. Получаване на данни за детерминантите, които според учителите определят резултатното приложение на даден метод.

3. Установяване на реалния набор от методи, предпочитани и действително прилагани в ежедневната практика.

4. Събиране на информация за онези затруднения, пред които педагозите се изправят най-често при избора си на методи за дадена конкретна ситуация.

5. Проучване становището на учителите за функциите и ефективността на предметно-оперативните и практико-изпробващите методи при ориентиране на децата от предучилищна възраст в природната и социална среда.

Предложената анкетна карта бе попълнена от 95 детски учители. Получените обобщени резултати от писмената анкета и проведените наблюдения чертаят сложна и противоречива картина, отразяваща равнището на професионална квалификация на педагога в съвременната ДГ.

Чрез въпрос № 1 “Кои методи на педагогическо взаимодействие прилагате във вашата практика?” се цели проучване разнообразието на прилаганите при ориентиране на детето в света методи на педагогическо взаимодействие. Чрез обикновено преброяване бе установен общият брой понятия, които учителите представят като методи на педагогическо взаимодействие, използвани при ориентиране на детето в света. Оказа се, че са 30. На пръв поглед изглежда, че в реалната практика се прилагат достатъчно разнообразни методи. Но дали в

действителност е така? Качественият анализ на данните стесни кръга на прилаганите при взаимодействие “дете - среда” методи. Оказа се, че разнообразието е само привидно. Учителите посочват като методи на взаимодействие някои подходи (индивидуален и др.), отделни организационни форми, похвати (въпроси, обяснение, гатанки). Наложил се изключване на значителна част от понятията, след което останаха 9 метода, класирани според относителната честота на посочване в Таблица № 1.

Таблица № 1. Класиране на методите, използвани при ориентирането на детето в света

№ по ред	Метод на педагогическо взаимодействие	Брой посочвания	Относителна честота в %
1.	Беседа	93	98
2.	Наблюдение	90	95
3.	Разказ	89	94
4.	Дидактична игра	79	83
5.	Демонстрация	66	69
6.	Упражнение	38	40
7.	Моделиране	28	29
8.	Експериментиране	23	24
9.	Обследване	12	13

От така представените данни се вижда, че само 5 метода са посочени от над половината анкетираните учители. Оказва се, че действителният кръг от прилаганите при взаимодействието “дете - среда” методи е обезпокояващо тесен, т.е. методическият шаблон здраво се е настанил в съвременната ДГ. Редуването на беседа, наблюдение, разказ, дидактична игра и демонстрация води до създаване на атмосфера на монотонност, в която трудно се реализират основните идеи за детското заведение като среда за развитие на творчество, център на сътрудничество, където развитието на самостоятелността и самодейността на детето е основна цел на педа-

гогическото взаимодействие. На лице е дисонанс между осъзнатото значение и необходимост от прилагане на разнообразни и съобразени с конкретните условия методи на взаимодействие и неумението или нежеланието да бъде осъществявано на практика това. Илюстрация на направения извод са и резултатите, получени при отговор на въпрос № 2 “Кои са шесте най-често прилагани от Вас методи при ориентиране на детето в света? Подредете ги по степен на предпочитание.”, чрез който се цели да се проучат предпочитанията на учителите към методи на педагогическо взаимодействие. Данните са поместени в Таблица № 2.

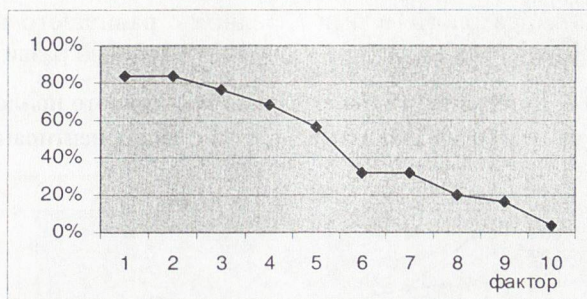
Таблица № 2. Класиране на методите за ориентиране в света според степента на предпочитание към тях

№ по ред	Метод на педагогическо взаимодействие	Брой посочвания според степента на предпочитание					
		1	2	3	4	5	6
1.	Наблюдение	51	25	14	3	—	2
2.	Беседа	23	37	13	11	7	4
3.	Дидактична игра	10	14	33	17	12	9
4.	Демонстрация	5	3	28	32	9	18
5.	Разказ	4	—	2	26	33	30
6.	Експериментиране	1	7	1	1	14	12
7.	Моделиране	1	6	—	3	—	7
8.	Упражнение	—	2	3	1	5	1
9.	Обследване	—	1	1	1	1	1

При сравнение на двете таблици лесно се установява, че методите на педагогическо взаимодействие, използвани при ориентиране на детето в средата, които са най-често посочвани от учителите, са и най-предпочитани. Разминаванията са незначителни и не променят кръгът най-прилагани методи, който предполага еднообразност на взаимодействието.

Чрез въпрос №3 “От какво най-често се ръководите при непосредствения избор на метод или система от методи за ориентиране в света?” се цели проучване на водещите фактори при избор на методи на педагогическо взаимодействие. Получените резултати са представени чрез фигура №1.

Фиг. № 1. Фактори, определящи избора на методи на педагогическо взаимодействие при ориентиране в света

Легенда:

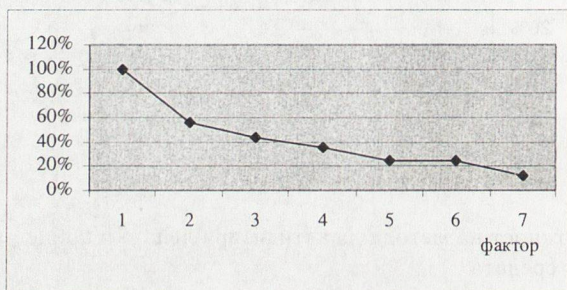
- 1 - възможност на метода да активизира децата в процеса на взаимодействие със средата
- 2 - характер на конкретните образователни цели
- 3 - конкретната тема, която трябва да се разработи
- 4 - налични дидактични средства
- 5 - вид на педагогическата ситуация
- 6 - особености на педагогическата система “Ориентиране в света и овладяване на култура на поведение”
- 7 - сферата на приложение (познавателна, емоционална, социална, естетическа и двигателна)
- 8 - индивидуална и групова компетенция
- 9 - време за реализиране на образователното съдържание
- 10 - дисциплината в групата

Прави впечатление, че водещи фактори при избора на методи на педагогическо взаимодействие са активността на децата и характерът на конкретните образователни цели, които следва да се реализират. Това са много важни отправни точки при подбора на метод или система от методи и е положително, че учителите осъзнават този факт. Дали обаче само т. нар. “традиционни” методи на взаимодействие са в състояние да предизвикат и най-важното - да поддържат по-продължително време детската активност?! Съвременните психологически и педагогически изследвания доказ-

ват големите възможности на моделирането и експериментирането в тази насока. В масовата практика обаче рядко се прилагат тези два метода.

Резултатите сочат, че при избора на методи на педагогическо взаимодействие само 1/5 от детските учители се съобразяват с индивидуалната и групова компетенция. Това говори за известна механичност при избора, за игнориране на конкретните условия и ниво на развитие и е в явно противоречие с желанието да се осигури оптимална активност, тъй като последната корелира с равнището на индивидуално и групово развитие.

Фиг. № 2. Детерминанти, определящи ефективното приложение на методите на педагогическо взаимодействие при ориентиране в света

Легенда:

- 1 - възможност чрез него да се предизвика интерес у децата към научаването и самостоятелното организиране на дейността
- 2 - наличие на достатъчно средства, с помощта на които той да се приложи на практика
- 3 - интелектуалното равнище на децата в групата
- 4 - възможността чрез него да се реализира цялото предвидено образователно съдържание
- 5 - педагогическата рутинност
- 6 - квалификацията на учителя
- 7 - психическата нагласа на учителя да работи с един или друг метод

Безспорно внимание заслужава въпросът за ефективността на методите на педагогическо взаимодействие. Проблемът е изключително сложен и степента на неговата разрешеност в теорията и практиката е незадоволителна. В дидактическата литература липсва единно становище за същността на понятието "ефективност". Предлагат се различни критерии и показатели за оценяване ефективността на обучението, отгук и на методите на педагогическо взаимодействие. Във връзка с това интерес представлява мнението на учителите по въпроса от какво се определя ефективното прилагане на даден метод. Резултатите са представени чрез фигура № 2.

Прави впечатление единодушното мнение на детските учители, че ефективното прилагане на даден метод на педагогическо взаимодействие се определя от възможността чрез него да се предизвика детският интерес към научаването и да се мотивира самостоятелното организиране на дейността от децата. Веднага обаче трябва да посочим, че е на лице явно разминаване между осъзнаването на пряката връзка "ефективно прилагане на методите на педагогическо взаимодействие при ориентиране в света - повишаване интереса на децата, стимулиране на съзнателно и активно участие в процеса на ориентиране в света" и недостатъчната степен

на познаване на начините, чрез които да се изгради тази връзка.

Този извод можем да потвърдим и на основата на получените отговори на въпрос № 5 "Посочете в каква степен ще се стимулира самостоятелното ориентиране в средата чрез всеки от посочените методи на педагогическо взаимодействие". Чрез този въпрос се цели проучване мнението на предучилищните педагози за възможностите на предметно-оперативните и практико-изпробващите методи за овладяване на собствени познавателни стратегии. Резултатите са представени в таблица № 3. Прави впечатление, че преобладава оценката "в много голяма степен". Това означава, че учителите осъзнават значението на предметно-оперативните и практико-изпробващите методи като средства за изграждане и усъвършенстване на собствени познавателни стратегии, чрез които се осъществява самостоятелно ориентиране в средата, но по различни причини тези методи не са сред най-предпочитаните и често прилагани в процеса на педагогическо взаимодействие.

Чрез въпрос № 6 "Кои от посочените качества са най-важни при ориентиране на детето в света?" се цели проучване на отношението на предучилищните педагози към определени качества и връзката им със самостоятелното ориентиране

Таблица № 3. Процентно разпределение на отговорите на въпрос № 5 “В каква степен ще се стимулира самостоятелното ориентиране в средата чрез всеки от посочените методи?”

Разпределение в % на различните отговори	В много голяма степен	В голяма степен	В средна степен	В малка степен	В много малка степен
1. Разглеждане	52	38	10	—	—
2. Обследване	65	32	3	—	—
3. Елементарни опити	77	21	2	—	—
4. Експериментиране	88	12	—	—	—
5. Моделиране	88	9	3	—	—

в средата. Предпочитанията на учителите оказват влияние при избора на адекватни педагогически техно-

логии за тяхното формиране и развитието. Резултатите са представени в таблица 4.

Таблица № 4. Процентно разпределение на отговорите на въпрос № 6 “Кои от посочените качества са най-важни при ориентирането на детето в света?”

Разпределение в % на различните отговори	Много важно	Важно	Малко важно	Много малко	Не е важно
1. Послушание	13	20	15	18	34
2. Любознателност	92	8	0	0	0
3. Изпълнителност	10	32	26	12	20
4. Самостоятелност	89	11	0	0	0
5. Активност	87	13	0	0	0

Най-високо оценено от учителите качество е любознателността. Заедно със самостоятелността и активността тя предполага адаптирането на детето към непрекъснатото променящата се среда. Ниските оценки на качествата “послушание” и “изпълнителност” вероятно се дължат на свързването им с пасивност и липса на творчество при взаимодействие със средата.

Чрез въпрос № 7 “Доколко сте съгласни с посочените твърдения?” се цели проучване становището на предучилищните педагози за функциите на предметно-оперативните и практико-изпробващи методи при ориентиране в света. Има се предвид следната скала:

- 1 - напълно съгласен;
- 2 - съгласен;
- 3 - нито съгласен, нито несъгласен;
- 4 - не съм съгласен;
- 5 - категорично не съм съгласен.

Резултатите са поместени в таблица № 5.

Оценките на първото твърдение показват, че учителите не са безразлични към вида на прилаганите методи на педагогическо взаимодействие при ориентиране в света и осъзнават необходимостта от вариативното им съчетаване. Педагогическата рутинност, шаблонът нямат място в практиката на творчески мислещия учител.

Високо се оценяват развиващите функции на предметно-оперативните и практико-изпробващите методи, което демонстрира нагласа да се прилагат като важни средства за сензорно-интелектуално развитие на детето от предучилищна възраст. Този извод се базира на дадените оценки “напълно съгласен” за твърдения 2, 3, 4, 6.

Чрез въпрос № 7 “При избор на методи на педагогическо взаимодействие най-често се затруднявам от ...” се цели проучване становището на предучилищните педагози за трудностите, с които се сблъскват при избор на методи за ориентиране в света. Резултатите са представени чрез фигура № 3.

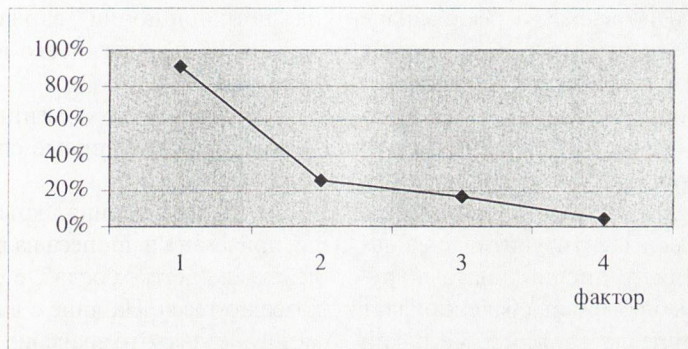
**Таблица № 5. Процентно разпределение
на отговорите на въпрос № 7.**

Разпределение в % на различните отговори	Степен на съгласие					
	1	2	3	4	5	6
1. Важна е реализацията на образователното съдържание, независимо, че прилаганите методи на педаг. взаимодействие са едни и същи.	0	0	0	0	12	88
2. Обследването е водещ метод за усъвършенстване сензорната култура на детето и поставяне основите на екологичната му култура.	72	28	0	0	0	0
3. Включването на модели и моделиране при ориентиране в света гарантира овладяване на устойчиви способности за опознаване на съществени връзки, свойства и отношения на предмети, обекти и явления от средата и води до интензивно развитие на детското мислене.	81	19	0	0	0	0
4. Използването на елементарни опити и експериментиране стимулира практическото ориентиране на детето в средата и самостоятелното откриване на съществени признаци, свойства, закономерности на предмети, обекти и явления.	93	7	0	0	0	0
5. В предучилищна възраст е рано да се прилагат елементарни опити и експериментиране.	0	0	0	0	22	78
6. Включването на система от предметно-оперативни и практико-изпробващи методи при ориентиране в света стимулира развитието на самостоятелна изследователска дейност.	94	6	0	0	0	0

Високо се оценяват развиващите функции на предметно-оперативните и практико-изпробващите методи, което демонстрира нагласа да се прилагат като важни средства за сензорно-интелектуално развитие на детето от предучилищна възраст. Този извод се базира на дадените оценки “напълно съгласен” за твърдения 2, 3, 4, 6.

Чрез въпрос № 7 “ При избор на методи на педагогическо взаимодействие най-често се затруднявам от ...” се цели проучване становището на предучилищните педагози за трудностите, с които се сблъскват при избор на методи за ориентирани в света. Резултатите са представени чрез фигура № 3.

Фиг. № 3. Фактори, пречателни за избора на методи при ориентирани в света

Легенда:

- 1 - липса на достатъчно качествени дидактични средства
- 2 - липсата на достатъчно време за взаимодействие
- 3 - лоша дисциплина в групата
- 4 - непознаване на съвременни методи на педагогическо взаимодействие и възможностите за практическото им прилагане

Проблемът за обезпечеността на материалната база на ДГ с подходящи дидактични средства стои с особена острота. Не е тайна, че една част от наличните такива вече не е актуална, друга част е повредена, а трета - третата изобщо липсва. Очевидно на този етап държавата не е в състояние да съдейства за решаването на този въпрос. Налага се търсенето на други пътища, което е предизвикателство за ръководствата на детските заведения.

Около 1/4 от анкетираните посочват като препятствие при избора на подходящи методи на педагогическо взаимодействие липсата на достатъчно време за реализиране на образователното съдържание. Това означава, че не се използват рационално възможностите на дневния режим, а съвременната програмна документация предлага значителна свобода в тази посока.

Всеки шести учител има затруднения с дисциплината в групата. Наблюденият обаче ни дават основание да твърдим, че някои педагози твърде погрешно схващат същността на това понятие. Често "вдиганият шум" е по повод предизвикана познавателна или емоционална активност и съвсем не е признак на хаос, а по-скоро естествен спътник на откриването на нещо "ново" и израз на радостта от това.

Анкетните данни сочат, че относително нисък процент от учителите (4%) не познават съвремен-

ните методи на педагогическо взаимодействие и им липсва яснота, относно възможностите, които предоставят за овладяване на собствена познавателна стратегия от децата, за стимулиране на самостоятелно ориентиране в света. Веднага съпоставяме този факт с резултатите, поместени в таблици № 1 и 2. Налице е противоречие между ниво на информираност и степен на приложение на новото в практиката. Явно за повечето учители изпробваните и дали някакъв удовлетворяващ ги резултат схеми, са по-удобни от евентуални неизвестни и възможни провали при апробиране на "нетрадиционни" варианти на методи на педагогическо взаимодействие.

Посоченото до момента ни позволява да формулираме следните изводи:

1. Действителният кръг методи, прилагани в процеса на взаимодействие "дете - среда", е обезпокояващо тесен. На лице е дисонанс между осъзнатото значение и необходимост от прилагане на разнообразни и съобразени с конкретните условия методи на взаимодействие и неумението или нежеланието да бъде осъществявано това на практика.

2. Болшинството педагози признават съществуването на пряката връзка "ефективно прилагане на методите на педагогическо взаимодействие при ориентиране

в света - повишаване на интереса на децата, стимулиране на съзнателно и активно участие в процеса на ориентиране в средата”, но в недостатъчна степен познават начините, чрез които да се изгради тази връзка.

3. Учителите не обръщат особено внимание на субективните възможности за прилагане на методите на педагогическо взаимодействие, а те са съществено условие за повишаване ефективността на взаимодействието в ДГ.

4. Очевидна е нуждата от набавяне на съвременни дидактични средства, с които да се обогати базата на детските заведения, за да бъде тя предпоставка за проява на творчество от педагози и деца.

Резултатите от констативното проучване насочват към търсене на резерв за по-нататъшно повишаване ефективността на възпитателно-образователната работа в ДГ. Те поставят въпроса за по-задълбочено изследване на развиващите функции на съвременните методи на педагогическо взаимодействие.

TEACHERS ABOUT THE METHODS OF PEDAGOGICAL INTERACTION DURING ORIENTATION OF THE CHILD IN THE WORLD

PETYA KONAKCHIEVA

Summary

Results of a study directed to investigation of the stand of preschool pedagogues on functions of the object-operative and practical-testing methods during orientation of the child in natural and social environment are presented in the statement. Trends and objective laws are outlined which direct to give new meanings to characteristics of educational strategies and technologies when emphasizing their expedience for development and improvement of child's practical-transforming and research cognitive activity.